

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-13>

УДК 304.4:316.4.063.3] (100)

Тарасенко Олександра Любомирівна,*аспірантка кафедри регіональної політики**навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби**Київського національного університету імені Тараса Шевченка,**вул. Академіка Ромоданова, 12/2, м. Київ, 04050, Україна**e-mail: tarasenko7oleksandra@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-1198-9175>*

КУЛЬТУРНО-МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті висвітлено теоретичні засади дослідження культурно-мовного середовища як об'єкта державного управління в контексті соціокультурних трансформацій. Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат, що визначає культурно-мовне середовище як складову соціокультурної системи, яка є фундаментом для комунікативної взаємодії, соціалізації індивідів та відтворення культурних норм і цінностей у суспільстві. Досліджено вплив культурно-мовного середовища на соціокультурні трансформації в Україні в контексті глобалізаційних викликів та європейської інтеграції. Розглянуто ключові теоретичні підходи та внесок видатних вчених, зокрема Е. Тайлора, П. Бурд'є, Ю. Габермаса, які підкреслюють багатовимірність культури та роль мови у формуванні соціальної ідентичності й комунікації. Встановлено, що культурно-мовне середовище виступає відображенням суспільних процесів та активним чинником формування нових моделей громадянської ідентичності, політичної культури, освітніх і медійних практик. Сформовано різноманітну структуру функціонування культурно-мовного середовища, яка охоплює індивідуальний, груповий та інституційний рівні. Інституційний рівень відображає вплив державних, освітніх, культурних та медійних інституцій, які формують політику збереження та розвитку мовно-культурної різноманітності. Груповий рівень передбачає взаємодію соціальних спільнот, етнічних та мовних груп, де реалізується міжкультурний діалог і відбувається конструювання колективної ідентичності. На індивідуальному рівні культурно-мовне середовище визначає процеси самовизначення особистості, формування її світогляду та мовної ідентичності. Обґрунтовано механізми державного впливу на соціокультурні трансформації, серед яких основну роль відіграють мовна політика, освітні програми, медіа-простір і правове регулювання культурної діяльності.

Як цитувати: Тарасенко О. Л. Культурно-мовне середовище як об'єкт державного управління в контексті соціокультурних змін: теоретичні засади дослідження. *Державне будівництво*. 2025. № 1 (37). С. 184–193. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-13>

In cites: Tarasenko, O.L. (2025). The cultural and linguistic environment as an object of public administration in the context of socio-cultural change: theoretical foundations of the study. *State Formation*, no. 1 (37), 184–193. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-13> [in Ukrainian].

© Тарасенко О. Л., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Ці механізми сприяють збереженню культурної самобутності, водночас стимулюючи адаптацію до нових соціальних викликів та інтеграцію в європейський соціокультурний простір. Обґрунтовано необхідність балансу між збереженням національної культурної спадщини та відкритістю до міжкультурного діалогу, що є визначальним для адаптації України до європейських ціннісно-нормативних стандартів.

Ключові слова: *культурно-мовне середовище, соціокультурні зміни, мовна ідентичність, міжкультурний діалог, мовна політика, культурна самобутність, мовне різноманіття.*

Постановка проблеми. Культурно-мовне середовище є складовою соціокультурної системи, що забезпечує фундамент для формування національної ідентичності, суспільної комунікації, соціалізації особистості та трансляції базових цінностей. У сучасних умовах зростання глобалізаційних викликів, активізації інформаційних впливів та курсу України на європейську інтеграцію, трансформації у сфері культурно-мовного середовища набувають не лише гуманітарного, а й управлінського значення. Вони безпосередньо впливають на ефективність державної політики, зокрема у сферах освіти, культури, медіа, правового регулювання й національної безпеки. Водночас збереження культурно-мовної спадщини має поєднуватися з відкритістю до міжкультурного діалогу, що є запорукою гармонійної інтеграції України у ціннісно-нормативний простір Європейського Союзу. У таких умовах виникає необхідність теоретичного осмислення культурно-мовного середовища як цілісного об'єкта державного управління: складної багаторівневої системи, що не лише відображає соціокультурні трансформації, а й виступає важливою сферою державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика культурно-мовного середовища досліджується в різних наукових царинах: культурної антропології, соціології культури, лінгвістики, комунікативної теорії тощо. Е.Тайлор розглядав культуру як цілісну систему [1]; П. Бурдьє аналізував мовну практику як елемент боротьби за культурне домінування [3]; Ю. Габермас – як інструмент досягнення взаєморозуміння в суспільстві [4]; Л. Блумфілд досліджував мову як соціальну систему [8], Л. Мілрой аналізувала вплив соціальних мереж на мовну поведінку [11]; А. Бандура вивчав механізми соціального навчання [6].

Значний внесок у розвиток теорії культури також зробили Б. Швіммер [2] та Р. Борох [9], які аналізували еволюцію культурологічних теорій у соціогуманітарному дискурсі, акцентуючи увагу на формалізації поняття культури, його багатовимірності та взаємозв'язку з інституційними механізмами формування суспільної свідомості.

Зазначені наукові джерела створюють методологічне підґрунтя для системного дослідження культурно-мовного середовища як об'єкту державного управління в контексті соціокультурних трансформацій, глобалізаційних викликів та євроінтеграційного курсу України.

Мета статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування культурно-мовного середовища як об'єкту державного управління та визначення його ролі у формуванні й трансформації соціокультурного простору України в умовах глобалізаційних викликів і європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Дослідження культурно-мовного середовища базується на міждисциплінарному поєднанні антропологічних, соціальних і правових теорій. Такий підхід дає змогу аналізувати трансформації в соціокультурному просторі через призму історичних, політичних та нормативно-правових факторів. Сучасні наукові розробки наголошують на ролі культурно-мовного середовища як інструменту адаптації та комунікації, що формує соціальну взаємодію, громадянську ідентичність і систему інституційного забезпечення.

Важливим теоретичним підґрунтям є концепція культури Едварда Тайлора (Edward Burnett Tylor), викладена у праці «Первісна культура» (1871), у якій поняття культура автор розглядає як «комплекс знань, мистецтва, моралі, законів і звичаїв, які людина набуває як член суспільства». Цей підхід підкреслює кумулятивний і передавальний характер культурного досвіду, що має визначальне значення для аналізу змін у культурно-мовному середовищі [1].

Значний внесок у вивчення історії розвитку культурної антропології зробив Б. Швіммер (Brian Schwimmer). У його дослідженні «Історія теорії культурної антропології до 1980 року. Етнологія, етнографія та культурна антропологія» [2] аналізується еволюція теоретичних підходів у культурній антропології, розглядається взаємозв'язок культури, мови та соціальних інститутів. Це дає змогу трактувати культурно-мовне середовище не лише як відображення соціальної динаміки, але й як активний фактор формування нових моделей комунікації та конструювання громадянської ідентичності.

Дослідження культурно-мовного середовища та його вплив на соціокультурні трансформації неможливі без урахування внеску таких дослідників, як П'єр Бурдьє (Pierre Bourdieu) [3] та Юрген Габермас (Jürgen Habermas) [4]. У праці «Відмінність: соціальна критика оцінки смаку» (1984) П. Бурдьє сформулював теорію культурного капіталу, яка розкриває, як культура впливає на соціальну мобільність і створення ієрархій у суспільстві. Його концепція «габітусу» описує процес засвоєння індивідами соціальних норм і практик через взаємодію з культурним середовищем. Незважаючи, що ця праця не була першою у дослідженні культури як ресурсу, вона істотно доповнила попередні підходи, зокрема теорії Макса Вебера щодо соціального статусу. П. Бурдьє запропонував системне бачення культури як механізму соціального відтворення, підкреслюючи її здатність формувати доступ до ресурсів через мовні практики та символічні структури.

У цьому контексті мова та комунікація постають не лише як засоби передавання інформації, але й як основні механізми відтворення соціальних структур, де мовні практики слугують індикаторами соціальної ідентичності та

визначають доступ до соціальних ресурсів (роботи, інформації, участі в управлінні тощо).

Юрген Габермас у двотомному дослідженні «Теорія комунікативної дії» (1984) [4] розглядає мову як фундаментальний інструмент досягнення взаєморозуміння в суспільстві. Спираючись на ідеї Людвіга Вітгенштейна та Джона Остіна щодо мовленнєвих актів, він вперше системно інтегрує ці підходи у соціологічну парадигму, трактуючи мову як засіб формування публічної сфери та колективної ідентичності. У його концепції комунікація постає як засіб соціальної інтеграції та адаптації до нових умов, що є особливо важливим у контексті євроінтеграційного курсу України.

Обидва дослідження є фундаментальними для осмислення соціокультурних змін, зокрема через призму взаємозалежності мовних практик, соціальних структур і культурно-мовного середовища, а також у контексті реакції суспільства на глобальні виклики та входження до нових цивілізаційних утворень.

Термін «культура» відображає складну й динамічну систему інтерпретацій, практик і символів, що формують соціальну реальність. Одним із ґрунтовних досліджень у цій сфері є праця А. Кребера та К. Клакхона «Культура: критичний огляд концепцій та визначень» (1952) [5], у якій автори проаналізували понад 160 дефініцій культури й виокремили три основні підходи до її розуміння:

- описовий, що тлумачить культуру як сукупність традицій, звичаїв, технологій та соціальних практик, притаманних певній спільноті;
- історичний, згідно з яким культура виступає спадщиною, яка передається між поколіннями через процеси навчання та соціалізації;
- психологічний, що визначає культуру як систему символів, цінностей і значень, які впливають на сприйняття світу, мислення та поведінку індивідів.

Ця типологія показує, що культура є не біологічною даністю, а соціально сконструйованим засобом адаптації, що функціонує через мову, символіку та традиції. Різноманіття підходів до осмислення культури засвідчує її багатовимірний характер і складність як об'єкта наукового аналізу. Кожен із підходів розкриває окремі грані культурного феномену, що дозволяє глибше зрозуміти її роль у формуванні соціальної структури та ідентичності.

У цьому зв'язку доцільно звернутися до теоретичних положень соціального навчання, сформульованих Альбертом Бандурою (Albert Bandura) [6]. Його концепція істотно розширила уявлення про механізми поведінкової адаптації в соціальному аспекті, зокрема в контексті культурно-мовного середовища. На відміну від традиційного біхевіоризму, який зосереджувався переважно на зовнішніх стимулах і реакціях, Бандура інтегрував у своєму підході когнітивний компонент, наголошуючи на здатності індивіда осмислювати отриманий досвід, моделювати поведінку на основі спостереження за іншими та прогнозувати наслідки власних дій.

Згідно з його теорією, поведінка людини формується не лише під впливом прямих взаємодій, а й унаслідок складної взаємозалежності між

особистісними переконаннями, поведінковими актами та соціальним середовищем. Саме ця взаємодія, що втілена у концепції тріадного взаємодетермінізму (особа – поведінка – середовище), дозволяє розглядати культурно-мовне середовище як динамічну систему, яка не лише формує індивіда, а й зазнає змін під його впливом.

У такій парадигмі культура постає не як щось стале та незмінне, а як жива система, що постійно трансформується в результаті соціального навчання. Мовні моделі, які передаються через наслідування, поступово вкорінюються в індивідуальній ідентичності. Їх збереження або трансформація залежить від соціального підкріплення: схвалення або осуду з боку соціального оточення. Людина, спостерігаючи за соціальними моделями, не лише копіює поведінку, а й здійснює когнітивну оцінку її доцільності та відповідності своїм внутрішнім переконанням і очікуванням.

Особливої уваги заслуговує концепція самоефективності, яка є одним із центральних положень у теорії Бандури. Вона підкреслює, що впевненість індивіда у власній здатності впливати на соціальну ситуацію стимулює активну участь у зміні культурного контексту. У такий спосіб індивід не лише адаптується до соціокультурного середовища, а й бере участь у його переоформленні. Отже, культурні трансформації виникають як результат реципрочної взаємодії: середовище впливає на людину, а людина, у свою чергу, здатна переосмислювати й змінювати його через власні дії та ініціативи.

Таким чином, теоретична модель соціального навчання А. Бандури дає змогу тлумачити культурно-мовне середовище не як сукупність пасивно засвоєних норм, а як динамічну взаємодіючу структуру, що формується на перетині індивідуальної рефлексії, колективних норм та соціального зворотного зв'язку.

Культурно-мовне середовище, як основа колективної ідентичності, функціонує у багатовимірному просторі соціальних взаємодій. Його структура охоплює сферу символічного обміну та комунікації, формальні механізми інституціоналізації. На інституційному рівні одним із прикладів є Регламент Ради ЄС №1/1958, який закріплює офіційні мови функціонування європейських інституцій [7]. Він спрямований передусім на забезпечення юридичної прозорості та процедурної доступності правових актів через багатомовну публікацію, проте не несе в собі безпосередньої функції формування мовної політики як складової культурної ідентичності. Таким чином, його вплив є переважно адміністративним і не трансформує культурну динаміку безпосередньо. Питання збереження мовного розмаїття частково охоплюється положеннями Європейської хартії регіональних або міноритарних мов, яка має на меті захист мов національних меншин. Документ виконує охоронну функцію щодо мовної різноманітності, але його обов'язковість обмежується рамками ратифікації, а отже, він не виступає у ролі наднаціонального регулятора культурної політики ЄС. Попри це, подібні документи створюють правове

підґрунтя формування умов для міжмовного діалогу, що є опосередкованою, але важливою передумовою збереження культурної різноманітності.

Очевидно, що вплив культурно-мовного середовища на соціальні процеси не обмежується лише нормативно-правовими рамками. Істотну роль відіграє також соціальна структура взаємодій, зокрема, показник соціальної щільності, що визначає ступінь інтенсивності та частоти комунікацій у межах певної соціальної групи. Саме цей чинник багато в чому пояснює сталість або, навпаки, динаміку трансформації мовних практик. Зокрема, Л. Блумфілдом (Leonard Bloomfield) [8] було висунуто положення, згідно з яким висока щільність соціальних зв'язків сприяє стабілізації мовних норм, а розріджені комунікативні мережі є чинником їх поступового зникнення. Ці ідеї було розвинено у працях Л. Мілрой (Leslie Milroy) [11], яка в результаті емпіричних досліджень у міських спільнотах Великобританії дійшла висновку, що саме комунікативна щільність локальних мереж є визначальним фактором збереження діалектних форм. Таким чином, мовна поведінка тісніше корелює з соціальною структурою взаємодії, аніж із формальними інституційними регуляторами.

У широкому соціокультурному контексті культура розглядається як система смислів та комунікативних механізмів, які структурують соціальну реальність і впливають на поведінкові моделі. Наприклад, Р. Борох (Robert Boroch) [9] підкреслює, що культура не є пасивним набором елементів, а функціонує як складна система, яка визначає рамки сприйняття та інтерпретації досвіду.

Цю думку підтримує Ж. Мейеровіц (Joanne Meyerowitz) [10], яка досліджує, як культурні конструкції (такі як гендер, раса чи національність) відображають соціальну реальність та активно її формують. Через культурні наративи, символічні коди та соціальні категорії задається спосіб інтерпретації дійсності, що й визначає поведінку індивідів і груп.

На рівні повсякденного життя суспільні мережі, як-то: родинні зв'язки, місцеві громади, неформальні кола спілкування, стають головними каналами передачі та підкріплення мовних норм. Наприклад, дослідження Леслі Мілрой (Leslie Milroy) у 80-х роках минулого сторіччя показали, що щільність комунікативних мереж у міських спільнотах визначає використання локальних мовних форм [11], а програми ЄС щодо Політики згуртованості для культурних проектів стимулюють міжкультурний діалог через фінансування ініціатив, що сприяє збереженню мовного розмаїття [12].

Таким чином, правові акти, наприклад Регламент № 1/1958, виконують передусім інструментальну функцію забезпечення багатомовності на адміністративному рівні, водночас соціальні практики та культурні програми ЄС спрямовуються на підтримку мовного різноманіття як цінності.

Проведений аналіз дозволяє сформувати різнорівневу структуру функціонування культурно-мовного середовища та обґрунтувати механізми їх впливу на соціокультурні трансформації (рис. 1).

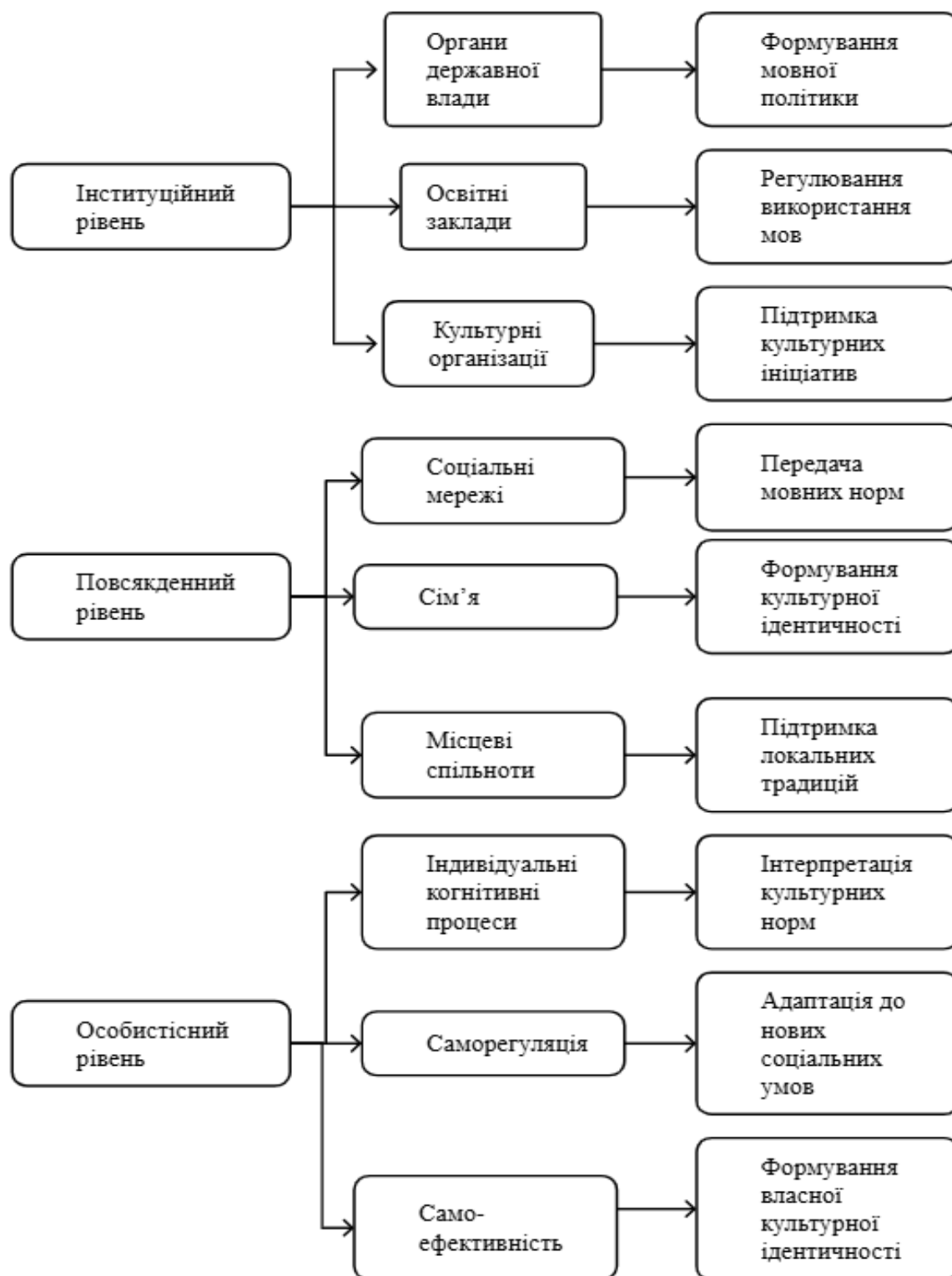

Рисунок 1. – Рівні функціонування культурно-мовного середовища та механізми їх впливу на соціокультурні трансформації.

Figure 1. – Levels of functioning of the cultural and linguistic environment and mechanisms of their influence on sociocultural transformations.

Source: compiled by the author.
Джерело: складено автором.

На рисунку 1 представлено взаємодію трьох рівнів, що визначають функціонування культурно-мовного середовища. Інституційний рівень охоплює діяльність державних органів, освітніх та культурних установ, які формують культурну політику, зокрема встановлюють мовні пріоритети та підтримують культурні ініціативи. Повсякденний (соціальний) рівень включає взаємодію у межах родини, місцевих громад і неформальних мереж, через які відбувається передача культурних норм та збереження локальних традицій. Особистісний рівень відображає індивідуальні когнітивні процеси, механізми саморегуляції та усвідомлення власної ефективності, що визначають здатність особи осмислювати культурні впливи, адаптуватися до соціальних змін і формувати власну ідентичність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Отже, культурно-мовне середовище є складною багаторівневою системою, що інтегрує інституційні, соціальні та особистісні механізми впливу на формування і трансформацію соціокультурної реальності. Його функціонування забезпечує не лише відтворення й передачу культурних норм, цінностей і мовних практик, а й сприяє формуванню громадянської ідентичності, адаптації до глобалізаційних викликів в умовах поступу до європейського культурного та комунікативного простору. Дослідження доводить, що ефективність культурно-мовного середовища визначається взаємодією:

- інституційних регуляторів (державна політика, правові акти, освітні програми),
- соціальних практик (мережі комунікації, локальні спільноти, неформальні групи),
- індивідуальної агентності (когнітивні процеси, самеусвідомлення, механізми соціального навчання) тощо.

Саме ця взаємодія забезпечує динамічність і здатність культурно-мовного середовища до саморефлексії та інновацій, що є основною умовою успішної соціокультурної трансформації суспільства. Збереження балансу між національною ідентичністю та відкритістю до міжкультурного діалогу визначає стійкість і конкурентоспроможність соціокультурної системи в умовах сучасних глобальних змін.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2025 р.

Стаття рекомендована до друку 03.05.2025 р.

Tarasenko O. L.,

Postgraduate student of the Department of Regional Policy,
Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv,
12/2, Akademika Romodanova str., Kyiv, 04050, Ukraine
e-mail: tarasenko7oleksandra@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-1198-9175>

THE CULTURAL AND LINGUISTIC ENVIRONMENT AS AN OBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CONTEXT OF SOCIO-CULTURAL CHANGE: THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY

Annotation. The article presents the theoretical foundations for studying the cultural and linguistic environment as an object of public administration in the context of socio-cultural transformations. It analyzes the conceptual and categorical framework that defines the cultural and linguistic environment as a component of the socio-cultural system, which serves as the foundation for communicative interaction, individual socialization, and the reproduction of cultural norms and values within society. The study examines the influence of the cultural and linguistic environment on socio-cultural transformations in Ukraine amid globalization challenges and European integration. Key theoretical approaches and contributions of prominent scholars—such as E. Tylor, P. Bourdieu, and J. Habermas—are considered, highlighting the multidimensional nature of culture and the role of language in shaping social identity and communication.

The research establishes that the cultural and linguistic environment reflects societal processes and actively contributes to the formation of new models of civic identity, political culture, educational systems, and media practices. A multi-level structure of the cultural and linguistic environment is proposed, encompassing individual, group, and institutional levels. The institutional level captures the influence of governmental, educational, cultural, and media institutions, which shape policies aimed at preserving and developing linguistic and cultural diversity. The group level reflects the interactions of social communities, ethnic and linguistic groups, where intercultural dialogue occurs and collective identity is constructed. At the individual level, the cultural and linguistic environment shapes processes of self-identification, worldview formation, and linguistic identity.

The article substantiates mechanisms of public influence on socio-cultural transformations, with a central role played by language policy, educational programs, media spaces, and legal regulation of cultural activity. These mechanisms help preserve cultural uniqueness while promoting adaptation to new societal challenges and integration into the European socio-cultural space. The need for a balanced approach between preserving national cultural heritage and openness to intercultural dialogue is emphasized, as it is essential for Ukraine's adaptation to European value-normative standards.

Key words: *cultural-linguistic environment, sociocultural transformations, language identity, intercultural dialogue, language policy, cultural identity, linguistic diversity.*

REFERENCES

1. Tylor, E.B. (1871). *Primitive Culture. Researches into the Development of Mythology. Philosophy, Religion, Art, and Custom.* URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/70458/pg70458-images.html>
2. Schwimmer, B. (1980). *A History of Theory in Cultural Anthropology Prior to 1980. Ethnology, Ethnography and Cultural Anthropology.* URL: <https://www.eolss.net/sample-chapters/C04/E6-20D-68-03.pdf>
3. Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste.* Harvard University Press. URL: <https://www.mit.edu/~allanmc/bourdieu1.pdf>
4. Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action.* Beacon Press. URL: <https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/jurgen-habermas-theory-of-communicative-action-volume-1.pdf>

5. Kroeber, A. and Kluckhohn, C. (1952). Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. URL: <https://peabody.harvard.edu/publications/culture-critical-review-concepts-and-definitions>
6. Bandura, A. (1971). Social Learning Theory. URL: https://www.asecib.ase.ro/mps/Bandura_SocialLearningTheory.pdf
7. European Council (1958). Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community, P. 385–386. URL: [https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1\(1\)/oj/eng](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1(1)/oj/eng)
8. Bloomfield, L. (1935). Language and Linguistics. URL: <https://philpapers.org/archive/BLOLAO.pdf>
9. Boroch, R. (2016). A formal concept of culture in the classification of Alfred L. Kroeber and Clyde Kluckhohn. URL: <https://philarchive.org/archive/ROBAFC-5>
10. Meyerowitz, J. (2010). How Common Culture Shapes the Separate Lives: Sexuality, Race, and Mid-Twentieth-Century Social Constructionist Thought. *The Journal of American History*, vol. 96, no. 4, 1057–1084. URL: <https://www.jstor.org/stable/40661825>
11. Milroy, L. (1982), “Language and Social Networks”, *Linguistic Society of America*, vol. 58, no. 1, 231–233. URL: <https://www.jstor.org/stable/413545>
12. European Commission (2021), Cohesion Policy Legislative Framework 2021-2027. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/>

The article was received by the editors 02.04.2025.

The article is recommended for printing 03.05.2025.